

Ombudsmanlık Kurumu Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri: Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün Örnekleri

Kadir Caner Doğan ¹

Öz

Ombudsman, kamusal şikayet kurumu olarak bir devlette halktan kamu yönetimi sorunlarına dair başvuru alan ve çözen yapıdır. Ombudsman, dünyada ilk defa 18. Yüzyılda İsveç'te ortaya çıkmıştır. Temel özellikleri arasında; demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını güçlendirmesi bulunmaktadır. Günümüzde neredeyse dünyadaki tüm devletlerde uygulanmaktadır. Ombudsman dünyanın farklı kıtalarında ve devletlerinde demokrasi kültürü ve kalitesine göre çeşitli düzeylerde icra edilmektedir. Liberal demokrasinin küresel arenada baskın olduğu bir çağda ombudsman da bu değerlerle bütünleşmektedir. Demokrasinin ve siyasal liberalizmin en büyük sembollerinden biri de ombudsman olarak görülmektedir. Hak arama kurumu olarak ombudsman, bulunduğu devlette adaleti de tesis eden mekanizmalardan biridir. Bu çalışmada, Avrupa ve Asya kıtalarından Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün devletlerinin ombudsman teşkilatları incelenmiştir. Bu devletlerin seçilmesinin nedeni ise uzun yüzyıllar boyunca demokrasi tecrübesinden uzak ya da engellenmiş bölgelerde ve toplumlarda ombudsmanın uygulanabilirliğine dair bazı çıkarımlarda bulunmaktır. Bu şekilde değişik coğrafi bölge ve çeşitli kültürlerle sahip devletlerde ombudsman tecrübesi analiz edilmiştir. Çalışmanın yöntemi nitel analiz bağlamında literatür taramadır. Çalışmanın sonuçlarına göre dört devlet ombudsmanı arasında Macaristan, Bangladeş, Bahreyn ve Ürdün, kalkınma ortamı bağlamında etkinlik ve performans açısından sıralanabilir. Macaristan, Avrupa demokrasisinin kalbinde yer alan bir devlet olarak daha güçlü adalet ve hakkaniyet geleneklerine sahiptir. Bangladeş, Hindistan coğrafyasında uzun yıllardır merkezi bir krallığın bulunmaması nedeniyle özerklik açısından diğer iki devlete göre daha avantajlıdır. Bahreyn ve Ürdün, Orta Doğu Arap devletleri olarak uzun yıllar İngiliz kontrolü ve yönetimi altında kalmışlardır. Ürdün yüzölçümü ve nüfus bakımından daha büyüktür ve daha fazla etnik gruba sahiptir. Bu nedenle Bahreyn'de adaleti tesis etmek daha kolay olabilir.

Anahtar Kelimeler: Bahreyn, Bangladeş, Macaristan, Ürdün, Ombudsman, Ülke İncelemeleri

Doğan, K. C. (2025). Ombudsmanlık Kurumu Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri: Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün Örnekleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 14(3), 1402-1431. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1653174>

Geliş Tarihi	07.03.2025
Kabul Tarihi	27.07.2025
Yayın Tarihi	30.09.2025
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makedir.	

¹ Prof. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İİ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Gümüşhane, Türkiye, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr, ORCID:0000-0002-3476-8865.

Comparative Country Studies in the Context of the Ombudsman Institution: The Case of Bahrain, Bangladesh, Hungary and Jordan

Kadir Caner Doğan ¹

Abstract

The Ombudsman is a public complaint institution that receives and resolves applications from the public regarding public administration problems in a state. The Ombudsman first emerged in Sweden in the 18th century. Its main features include strengthening democracy, the rule of law and human rights. Today, it is practiced in almost all states around the world. Ombudsman is practiced at various levels in different continents and states of the world according to the culture and quality of democracy. In an era when liberal democracy is dominant in the global arena, the ombudsman is integrated with these values. One of the biggest symbols of democracy and political liberalism is the ombudsman. As a rights-seeking institution, the ombudsman is one of the mechanisms that also establishes justice in the state. In this study, the ombudsman organizations of Bahrain, Bangladesh, Hungary and Jordan from the European and Asian continents are examined. The reason for choosing these states is to draw some conclusions about the applicability of the ombudsman in regions and societies that have been far from or prevented from democracy for many centuries. In this way, the ombudsman experience in states with different geographical regions and diverse cultures was analyzed. The method of the study is literature review in the context of qualitative analysis. According to the results of the study, among the four state ombudsmen, Hungary, Bangladesh, Bahrain and Jordan can be ranked in terms of effectiveness and performance in the context of the development environment. Hungary, as a state at the heart of European democracy, has stronger traditions of justice and equity. Bangladesh has an advantage over the other two states in terms of autonomy due to the absence of a centralized kingdom in the Indian geography for many years. Bahrain and Jordan, as Middle Eastern Arab states, have been under British control and rule for many years. Jordan is larger in area and population and has more ethnic groups. Therefore, it may be easier to establish justice in Bahrain.

Keywords: Bahrain, Bangladesh, Hungary, Jordan, Ombudsman, Country Reviews

Doğan, K. C. (2025). Comparative Country Studies in the Context of the Ombudsman Institution: The Case of Bahrain, Bangladesh, Hungary and Jordan. Journal of the Human and Social Science Researches, 14(3), 1402-1431. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1653174>

Date of Submission	07.03.2025
Date of Acceptance	27.07.2025
Date of Publication	30.09.2025
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Prof. Dr., Gümüşhane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Political Science and Public Administration, Gümüşhane, Türkiye, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr, ORCID:0000-0002-3476-8865.

Giriş

Kavram olarak ombudsman, bir devlette şikayet esası üzerine halktan kamu yönetimi aleyhine gelen başvuruları inceleyen yapıdır. İsveç'te 18. Yüzyılda ilk defa anayasal olarak uygulanmaya başlamıştır. Çağımızda hemen hemen tüm devletlerde çeşitli model ve içeriklerle uygulanmaktadır.

Ombudsmanın temel özelliği demokrasiyi güçlendiren bir nitelik göstermesidir. Nitekim günümüzün hakim ideolojisi olan liberal demokrasi ile toplumlar, siyasal, hukuksal ve kültürel sorunlarını daha adil ve refah içinde çözmektedirler. Bu şekilde söz konusu toplumlarda insan hakları ve hukukun üstünlüğü de kurumsallaşmaktadır. Siyasal liberalizmin temel değerlerinden olan adalet de ombudsmanla ileri bir seviyeye taşınabilir. Nitekim dünyada ombudsmanın en etkili ve uygulanabilir olduğu devletler, çok kadim geçmişlere dayalı demokratik toplumlardır.

Çalışmanın özgün yanları arasında; literatürde ilk defa Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün ombudsmanlarını yapısal ve işlevsel olarak inceleyerek bir arada değerlendirme fırsatı sunan bir araştırmanın yapıyor olmasıdır. Ayrıca Türk kamu yönetimi literatüründe bazı devletlerin ombudsmanları daha önce incelenmemiştir. Çalışmada bu dört ülkenin seçilmesinin nedenleri; literatürde ombudsman kapsamında çok az incelenmiş olmaları ve demokrasinin bir taşıyıcı gücü olarak ombudsmanın Arap ve Asya coğrafyasında potansiyel performansı hakkında bilgi sahibi olunmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, dünyanın farklı kıtaları olan Avrupa ve Asya'da toplam dört devletin ombudsman teşkilatlarının yapısal ve işlevsel olarak incelenmesidir. Bu şekilde, farklı bölgelerde bulunan ve farklı kültürlerde oluşan devletlerin ombudsman yapıları hakkında bilgi sahibi olunması hedeflenmektedir. Çalışmanın yönteminde, nitel analize dayalı literatür taraması sonucunda betimsel analiz yoluyla sonuçlar yorumlanmıştır. Çalışmanın beş ana bölümden oluşması planlanmaktadır. Birinci bölümde öz olarak ombudsman ifade edilmiş ve ardı sıra gelen bölümlerde Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün ombudsmanları analiz edilmiştir. Devlet ombudsmanları incelenirken konu ile ilgili olduğu düşünülen siyasal sistem ve kamu yönetimi yapıları da ana hatlarıyla açıklanmıştır. Çünkü uygulanan ombudsman sistemlerini bir devletin siyasi ve idari yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir.

1. Ombudsman

Ombudsman, bir devlette vatandaşların kamu yönetimi aksaklıkları ve insan hakları ihlalleri çerçevesinde şikayetlerini alarak ve bunları yasal prosedür içinde inceleyerek çözüme bağlayan bir oluşumdur. Dünyada öncelikle İskandinav coğrafyasında ortaya çıktıktan sonra, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla farklı devletlere yayılarak günümüzde tahminen tüm ülkelerde farklı

düzeylerde ve yapılarda uygulanmaktadır (Özden, 2010, s.66).

İsveç'te anayasal bir hükme giren ombudsman, 1919 yılında Finlandiya'da kurulduktan sonra, 20. Yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte bir diğer İskandinav ülke olan Danimarka'da görülmüştür. Daha sonra 1960'lı yıllarda Anglo-Sakson kökenli Yeni Zelanda, Kanada, ABD ve İngiltere'de ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardan sonra ise Fransa ve Akdeniz'e kıyısı olan İspanya, İtalya ve Yunanistan'ta kurulmuştur. 1990'lı yıllarda Sovyet rejiminin çökmesi ile bağımsızlığını kazanan merkezi ve orta Avrupa devletlerinde, Afrika'da ve Latin Amerika'da belirlemiştir (Kaya ve Karabay, 2019, s.215). Görüldüğü gibi ombudsmanın dünyaya yayılışı aşama aşama ve dalgalar biçiminde gerçekleşmiştir. Kapitalist ülkelerden sosyalist ülkelere ve diğer dünyaya genişlemiştir.

Ombudsmanın köklerini İslam ve Doğu coğrafyasında arayan bilimsel kaynaklara göre; İslam dininin temeli olan adalet ve bunun üzerine yerleşmiş olan siyasal kurumların Hz. Ömer devrinden beri Hisbe gibi teşkilatlarla uygulandığı söylenmektedir. Türk-İslam devletlerinde, Selçuklularda ve Osmanlı'da adaletin direği olan ve İslam Hukuku ile şekillendirilmiş Şeyhülislamlık, Kadiaskerlik ve Divanlar ombudsmanın temeli gösterilmiştir (Coşkun ve Günaydın, 2015, s.11).

Ombudsmanın temel nitelikleri arasında şunlar vardır (Fendoğlu, 2011, s.34):

- Bürokrasiyi azaltır,
- Demokrasiyi ve katılımı artırır,
- Hukukun üstünlüğünü perçinler,
- İnsan haklarını korur,
- Bağımsız ve tarafsızdır,
- Hızlı ve etkilidir,
- Etik üzerine hareket eder.

Ombudsmanın bu şekilde kavramsal özelliklerinin yanında literatürde derin bir teorisi olduğunu süren araştırmalar da bulunmaktadır. Burada ombudsman, yöntembilimsel olarak farklı filozoflara gönderme yapılarak teorik olarak tasarlanmıştır (Doğan, 2023, s.1; Doğan, 2024, s.1). Bu itibarla ombudsman hem kavramsal hem teorik hem de farklı devletlerdeki uygulamaları bağlamında inceleme alanı oluşturan oldukça popüler bir kavramdır.

Ombudsman, birçok farklı sosyal disiplinle bağlı bir kavramdır. Nitekim içerisinde taşıdığı, temsil, katılım, demokrasi, insan hakları, hukuk, etik gibi olgular ombudsmanı oldukça derin teorik bir araştırma alanı haline getirmektedir. Bunlar, binlerce yıldır siyaset felsefesinde konuşulan ve yazılan

konulardır. Böyle derin sosyal bilimler kavramı da farklı devletlerde uygulandığında geçmiş tecrübeler ve istatistiki verilerle söz konusu ülkede demokrasinin kalitesi ve işlerliği üzerinde yorum yapabilmekte mümkün hale gelmektedir. Aşağıda ülkelerin ombudsmanları açıklanırken, liberal demokrasinin işlerliğine dönük bir takım veriye ulaşılması ve bilgi edinilmesi sağlanmaktadır.

Liberal demokrasi, Batı Avrupa'da 17. yüzyılda Modernite ve Aydınlanma zemini ile ortaya çıkmıştır. Liberal demokrasi, bireyin toplumdaki statüsünün bireysel yetenek, beceri ve çalışmasına göre belirlendiğini ifade eder. Bunu da fırsat eşitliği ilkesi aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışır (İspir vd., 2015, s.109). Liberal demokrasi belirli ön kabullere ya da yasalara dayanır. Bunlardan ilki devletin demokratik örgütlenmesidir. Demokrasinin gerçek anlamı, halkın oylarıyla oluşan ve halka hesap veren bir yönetim biçimidir. Hesap verebilirlik ilkesi, siyasi iktidarın temsil niteliğini sürekli olarak gözden geçirmesi, yani hala kamuoyunun desteğine sahip olup olmadığını bilmesi gerektiği anlamına gelir. Kamuoyu açık ve özgür olmalıdır. Halkın görüşlerini açıkça ve özgürce ifade edebilmesi katılım, söz ve oy hakkı ile gerçekleşir. Bir diğer ilke de, kamuoyu oylamasında diğer kesimler arasında çatışma olması durumunda çoğunluğun kararının kural olmasıdır. Kısacası, siyasi iktidarın anayasal denetimi, dürüst seçimler, ifade özgürlüğü ve sivil örgütlerin siyasi katılımı ilkeleri bu sistemin olmazsa olmazlarıdır (Çetin, 2001, s.233).

Ombudsman, liberal demokrasinin temel projelerinden biridir (Parlak ve Doğan, 2021, s.43). Nitekim ombudsmanın teorik gelişimi ve konjonktürel gelişimi ile liberal demokrasinin dünyada kapasitesini artırması arasında bir bağ bulunmaktadır. Günümüzde ombudsmanın en etkin uygulandığı devletler, Batı Avrupa'da uzun bir liberal demokrasi geçmişi olan Anglo Sakson kültürlerdir.

Çalışmada ülke ombudsmanlarının karşılaştırılmasında daha önce Parlak ve Doğan (2015, s.253-281) tarafından geliştirilen ombudsman karşılaştırma kriterlerinden faydalanılmıştır. Nitekim bu kriterlerin kullanılması ile yöntembilimsel olarak çalışmanın analitik yapısı bir kalıba sokulmuştur. Bunlar:

- Kuruluş-Tarihsel gelişim,
- Görevler,
- Atanma,
- Şikâyetlerin kabulü,
- Çalışma biçimi,
- Çalışmaların sonlandırılması,
- Çalışmaların yaptırımı ve etkinliği.

2. Bahreyn'de Ombudsman

2.1. Bahreyn'in Siyasi Sistemi ve Kamu Yönetimi Yapısı

Antik çağlarda Dilmun diyarı olarak bilinen Bahreyn, M.Ö. 2000-1800 yılları arasında önemli bir ticaret merkeziydi. 1521 yılında adayı işgal eden Portekizli denizciler, 1602 yılına kadar adanın yerli Arap kabilelerini yönetti. Bu tarihten 1783 yılına kadar adanın yönetimi, Araplar ve İranlılar arasında el değiştirdi ve bu tarihten itibaren yönetim Halife ailesine geçmiştir. 1861 yılında imzalanan Daimi Barış ve Dostluk Antlaşması ile İngiliz koruması altına giren Bahreyn, 1971 yılında bağımsızlığını kazanana kadar İngiliz yönetiminde kalmıştır (MTO, 2018, s.1).

2002 yılında Bahreyn'in rejimi, anayasal monarşi olarak değişmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2005a, s.3). Arapçada "İki Deniz" anlamına gelen Bahreyn Krallığı, 1971 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanmıştır (Alabbas, 2024, s.70). Ülkenin ilk anayasası 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Bahreyn'de devlet başkanı Kral'dır. Başbakanı atama ve görevden alma yetkisine sahiptir. Kral yetkilerini doğrudan veya Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanır. Bakanları da doğrudan atayan Kral, Anayasayı değiştirme yetkisine de sahiptir. Ulusal Meclis, 2002 Anayasası ile kurulmuş olup Şura Konseyi ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kanadı vardır. Şura Konseyi, 2002 Anayasası ile kurulan Ulusal Meclis'in iki kanadından biridir. Hepsi Kral tarafından atanan 40 üyesi vardır. Ülkede yaşayan tüm dinî grupları aynı çatı altında toplayan Konsey üyeleri, hanedan mensupları ve üst düzey emekli bürokratlar, büyükelçiler, yargıçlar ve iş adamları arasından Kraliyet Karamnamesi ile seçilir. Temsilciler Meclisi, 2002 Anayasası ile kurulan Ulusal Meclis'in ikinci kanadıdır. Hepsi halk tarafından seçilen 40 üyesi vardır. Mayıs 2012'de, Ulusal Meclis'in iki alt meclisi arasında yasalar konusunda anlaşmazlık olması durumunda, ortak oturumda eşitlik olması halinde Temsilciler Meclisi Başkanı'nın oyunun belirleyici olacağı kararlaştırılmış ve Temsilciler Meclisi, Şura Konseyi'nin üstünde yer almıştır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, Yargıtay Başkanı ve üyeleri ve Başsavcı da Kral tarafından atanır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2005a, s.1).

Bahreyn idari olarak beş valiliğe ayrılmıştır: Manama, Merkez Valiliği, Muharrek Valiliği, Kuzey Valiliği ve Güney Valiliği (<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-bahreyn/>). Nüfusun neredeyse tamamının Müslüman olduğu Bahreyn'de resmi din İslam'dır. Nüfusun %40-45'i Sünni, %55-60'ı Şii, Şiiler genelde Caferi ve Şeyh, Sünniler ise Maliki ve Hanbeli'dir. Hükümeti yöneten halife ailesi Sünni'dir (Bilge, 1991, s.492).

2.2. Bahreyn Ombudsmanı

Körfez jeopolitiği içinde stratejik bir konuma sahip olan Bahreyn, hem petrol gelirlerini daha erken elde etmiş olması hem de diğer şeyhliklere kıyasla daha karmaşık iç dinamiklere sahip olması nedeniyle bürokratik dönüşümü daha

erken ve daha doğrudan müdahalelerle yaşamıştır. İngiltere, 19. yüzyılın başından itibaren imzalanan bir dizi anlaşma ve şeyhlikler arasında ayrımı sağlayan bazı uygulamalarla Basra Körfezi'nde bugün var olan parçalı jeopolitik yapıyı inşa etmiştir. 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde petrol şirketlerinin bölgeye gelişinin etkisiyle şeyhlikler arasında net sınırlar çizilmiştir. Bu dönemden itibaren Körfez şeyhliklerinin günümüzde de varlığını sürdüren bürokratik sistemleri İngiliz diplomatlar ve danışmanlar tarafından inşa edilmiştir (Şimşek ve Kaya, 2020, s.82).

Bahreyn, son yüzyılda yaklaşık her on yılda bir ayaklanmaların yaşandığı otoriter devlettir (Bhatia, 2023, s.264). Buna rağmen ülkede çeşitli uluslararası insan hakları kurumları bulunmaktadır (White, 2017, s.6). Nitekim İslam'ın ilkelerini uygulayan bir ülke olarak Bahreyn, İslami hukuk kaynaklarında yayıldığı şekliyle insanlık geleneğini gözlemlemiş ve İslami geleneklerde savunulan insan hakları fikrine saygı göstermiştir. Ancak İslam dininin geleneklerine halel getirmeden Batı'nın insan hakları fikrini yavaş yavaş özümsemiştir; artık çok sayıda uluslararası sözleşme ve antlaşmayı benimsemiş ve uluslararası insan hakları hukuku tarafından savunulan insan hakları kurumlarını kurma adımını atmıştır (Rub, 2022, s.6).

Arap Baharı'nın etkilediği Bahreyn, 2011'in Şubat ve Mart aylarında gösterileriyle El-Khalifa hükümetinin siyasi yapısına ve ayrımcı politikalarına karşı öfke duyduklarını iddia eden protestocuların yoğun bir şekilde varlığını gözlemledi. Çoğunluğu Bahreyn'in Şii dininden olan bu protestoların bu ülkede kayıtları var ve en azından yirmi yıl öncesine dayanıyor. Mısır, Libya ve Tunus gibi Afrika'nın kuzeyindeki ülkelerdeki huzursuzluk hareketleriyle birlikte, Bahreyn'deki hareket güçlendi ve tüm ülkeyi ve özellikle Bahreyn'in başkenti Manameh şehrini daha geniş bir ölçekte kuşattı (Simbar vd., 2014, s.23). Bu olaylar üzerine kraliyet tarafından bazı önlemler alınarak protestoların yatıştırılması amaçlandı.

Bahreyn Krallığı'nda Kral Hamad Bin İsa El-Khalifa 2011'de Bahreyn Bağımsız Soruşturma Komisyonu'nu (BICI) kurdu. Ancak, bu kurum ombudsman kurumu değildi (Mohammad, 2019, s.84). Bahreyn'de ombudsman, 2012 tarihli ve 27 numaralı kraliyet kararı ile kurulmuştur (Janig, 2016a, s.65). Bahreyn Krallığı yalnızca yasalar çıkarmakla ve uluslararası anlaşmalara katılmakla kalmamış, aynı zamanda uluslararası ve yerel konumundan, hükümet kuruluşları arasında, bu kuruluşların çalışmalarıyla ilgili insan haklarının korunması ve sürdürülmesi görevini üstlenen uzmanlaşmış insan hakları kuruluşları kurma sorumluluğunu da üstlenmiştir. Bu kuruluşlar, hukuk işlerinde uzman, yetenekli hukukçuların sorumluluğu altında verilmiştir. Bu bağlamda BICI'nın İçişleri Bakanlığı'nda Müfettiş Genel Ofisi'nin (Ombudsman) kurulmasına ilişkin tavsiyelerini uygulamak için kraliyet onayı verilmiştir. Ombudsmanlık ofisi, İçişleri Bakanlığı'ndaki Başmüfettişlik Ofisi'nin, İçişleri

Bakanlığı personeli tarafından kişilere yönelik kötü muamele ve Bahreyn Krallığı tarafından onaylanan uluslararası yasaların ve anlaşmaların diğer ihlalleri ile ilgili şikayetleri almak ve incelemek, bu tür ihlaller herhangi bir nedenle veya herhangi bir vesileyle veya görev başındayken veya ajansın bunda bir rolü varsa bu şikayetlerle ilgili soruşturmalar yürütmek üzere bağımsız bir insan hakları ajansının oluşturulmasını sağlamak amacıyla bir Kraliyet Kararnamesi uyarınca oluşturulmuştur. Başmüfettişlik Ofisi, her şikayetçiye karşı gizlilik ve mahremiyet taahhüdünü yerine getirir ve yetkileri dahilinde hareket ederek, yasalara göre hakların gerçekleştirilmesi ve adaletin sağlanması için çaba göstermektedir. Bu bağlamda, İçişleri Bakanlığı'nda Baş Müfettişlik ofisinin kurulması, Bahreyn Kralı'nın Bahreyn'in Bağımsız Soruşturma Komisyonu'nun tavsiyelerini yerine getirme taahhüdüne ilişkin direktiflerinin bir sonucudur (Rub, 2022, s.7).

Bahreyn'de ombudsman, içişleri bakanlığının tavsiyesi ve başbakanın onayı üzerine kraliyet kararı ile 5 yıllık bir dönem için atanmaktadır (Janig, 2016a, s.66).

Herhangi bir vatandaş, yabancı veya ziyaretçi, aşağıdaki durumlarda İçişleri Bakanlığı İç Soruşturmalar Müdürlüğü'ne veya Ombudsman'a şikayette bulunabilir (<https://www.ombudsman.bh/en/about-us/about-ombudsman/>):

A- Sorumluluk alanları nedeniyle, sırasında veya sonucunda bir İçişleri Bakanlığı çalışanı tarafından herhangi bir şekilde suistimale uğrayanlar.

B- Yukarıda belirtilen suistimalden olumsuz etkilenenler. Olumsuz etki, herhangi bir kayıp, hasar veya riske maruz kalma şeklinde olabilir. Ancak, televizyonda, video görüntülerinde olayı izlemek, medyada takip etmekle ilgili olan konular veya bunlardan kaynaklanan hasarları içermez.

C- Olaya doğrudan tanık olanlar. Medyada suistimali izleyen, duyan veya okuyan hiç kimse böyle bir durumda şikâyetçi olarak kabul edilemez.

D- Yukarıda belirtilen durumlardan herhangi birinde bir temsilci veya şikâyetçiden yazılı onay alınması koşuluyla etkilenenler adına bir sivil toplum örgütü üyesi tarafından şikayette bulunulabilir. Ombudsman, özel gereksinimli şikâyetçilerin veya tercüme ihtiyacı duyan Arapça bilmeyen şikâyetçilerin şikâyetlerini ele almak için gerekli imkânları ve hizmetleri sağlayacaktır.

Ombudsman, prosedürlerin yasallığını ve tutukluların, hükümlülerin ve gözaltındakilerin işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalmadığını tespit etmek için cezaevlerini, çocuk bakım merkezlerini ve gözaltı merkezlerini ziyaret etme yetkisine sahiptir. Her durumda, Ombudsman, cezaevlerinde, çocuk bakım merkezlerinde ve gözaltı merkezlerinde meydana gelen ölüm vakaları hakkında uygun işlem yapılması için gecikmeden bilgilendirilir. Ombudsman, ilgili yerel yasa ve yönetmeliklerde belirtilen

kriterlerin yanı sıra cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerindeki uluslararası denetim standartlarını takip eder (<https://www.ombudsman.bh/en/about-us/about-ombudsman/>).

Bahreyn’de ombudsman şikayetleri aşağıdaki şekilde incelemektedir (<https://www.ombudsman.bh/en/about-us/about-ombudsman/>):

A. Kayıt:

İçişleri Bakanlığı çalışanına karşı yapılan her şikayet, resmi olarak ele alınabilmesi için bakanlık kayıtlarına kaydedilmelidir.

B. Şikayetin araştırılması:

I – İç Soruşturmalar Müdürlüğü tarafından yapılan soruşturmalar:

İçişleri Bakanlığı İç Soruşturmalar Müdürlüğü, Kamu Güvenlik Kuvvetleri çalışanlarına karşı yapılan şikayetleri alır ve inceler. Emniyet Müdürlüğündeki Müdürlüğün bir temsilcisi, emniyet müdürlüğünde soruşturmayı yürütür. Soruşturma müdürlüğü, şikayetçiyi ve davalıyı, yeterli bilgi içeren bir bildiri ile şikayeti araştırmak için alınan tedbirler ve incelemenin sonucu hakkında gecikmeden bilgilendirir.

C - Ombudsman Tarafından Yapılan Soruşturmalar:

İçişleri Bakanlığı İç Soruşturmalar Müdürlüğü, aşağıdaki durumlarda şikayetleri Ombudsmana iletir:

A - Şikayet, İçişleri Bakanlığı çalışanının sorumluluklarını yerine getirirken yaptığı eylem sırasında veya sonrasında ölüm, yaralanma veya ağır kötü muamele vakasını içeriyorsa.

B – İçişleri Bakanlığı çalışanının, İçişleri Bakanlığına olan kamu güvenini olumsuz yönde etkileyen herhangi bir saldırgan davranışı. Ombudsman, şikayetçiyi ve davalıyı, şikayeti araştırmak için alınan tedbirleri ve bulguları ayrıntılı olarak açıklayan bir bildiri aracılığıyla gecikmeden bilgilendirir.

Bir kişi, hükümet kuruluşlarının elinde bulunan bilgileri elde etmek için şikayette bulunabilir. Bir kişi, cezai kovuşturma başlatmadan önce kendisine bilgi verilmesi hakkına sahiptir. Böyle bir hak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 10. maddesinde öngörülen adil yargılanma hakkının yanında yer alır. Ayrıca, bir bireyin hak sahibi olduğu bilgilerin geçerli bir sebep olmaksızın saklanmaması gerektiği gerekçesiyle de öne sürülebilir. Bu, bilgi edinme özgürlüğü rejimine tabi olan herhangi bir yönetimin insan hakları ihlallerini gizlemesini zorlaştırır (Rub, 2022, s.10).

Ombudsman ve İçişleri Bakanlığı İç Soruşturmalar Müdürlüğü’nün uzlaşma ve medeni uzlaşma taleplerindeki rolü, şikayette bulunan taraflara bir görüş bildirmekle sınırlıdır. Görüşleri hiçbir taraf için zorunlu değildir (Rub, 2022,

s.12). Herhangi bir şikayetçi veya davalı veya atanmış bir vekil, İçişleri Bakanlığı İç Soruşturmalar Müdürlüğü'nün kararına karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içinde Ombudsman'a itiraz etme hakkına sahiptir. Ancak, Ombudsman tarafından verilen herhangi bir karara, tavsiyeye veya soruşturmaya karşı itirazlar Ombudsman'a sunulamaz ve yetkili mahkemeye gönderilir (<https://www.ombudsman.bh/en/about-us/about-ombudsman/>).

Ombudsman, yıl sonunda faaliyet raporlarını içişleri bakanlığına göndermektedir. Ombudsmanın parlamento ile bağı yoktur (Janig, 2016a, s.69).

Bahreyn'de İçişleri Bakanlığı'nda bir ombudsman olmasına rağmen, insanların yolsuzlukları bildirdikleri için tutuklanıp işkence gördüklerine dair güvenilir raporlar da vardır. Mart 2018'de daha önce yolsuzluk ve hükümet suistimallerini bildiren beş kişinin tutuklanması ve sosyal medyaya getirilen yeni kısıtlamalar, yolsuzluğun önemli ölçüde az bildirilmesinin muhtemel olduğunu gösteriyor (Vittori, 2019, s.15).

3. Bangladeş'te Ombudsman

3.1. Bangladeş'in Siyasi Sistemi ve Kamu Yönetimi Yapısı

Bangladeş, 1947 yılına kadar Birleşik Hindistan'ın bir parçası olarak İngiliz yönetimi altındaydı ve 1971 yılına kadar Pakistan'ın bir parçasıydı. Bangladeş'teki mevcut idari sistem uzun bir zaman dilimi içerisinde evrimleşmiştir (Kalimullah vd., 2013a, s.280). Doğu Bengal halkının 1952 yılında başlattığı ve yıllar içinde Bağımsızlık Savaşı'na dönüşen mücadele, 16 Aralık 1971'de Bangladeş Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlandı. Yaklaşık 171 milyonluk nüfusuyla Güney Asya'nın üçüncü, dünyanın ise sekizinci en kalabalık ülkesi olan Bangladeş'in yüzölçümü 147.570 km²'dir. Bangladeş'te sekiz idari bölge bulunmaktadır: Dakka, Chittagong, Rangpur, Khulna, Rajshahi, Barisal, Mymensingh ve Sylhet. Her idari bölge illere ayrılmıştır ve toplamda 64 il bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025b, s.1).

Bangladeş devleti, milyonlarca insanın hayatını kaybettiği uzun ve kanlı bir bağımsızlık savaşının ardından kurulmuştur. Bangladeş halkının iradesiyle ortaya çıkan Bangladeş Anayasası, ülkenin en üst yasasıdır. Bağımsızlık ruhu, demokrasi ve laiklik Anayasanın temelini oluşturur. Anayasanın giriş bölümüne göre "hukukun üstünlüğü, temel insan hakları ve özgürlükleri, eşitlik ve adalet" devletin temel amaçları arasındadır. Anayasanın Üçüncü Bölümü "Temel Haklar"a ayrılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde kabul edilen temel hakların hemen hemen hepsi bu bölümde garanti altına alınmıştır. Kanun önünde eşitlik, yaşam hakkı, keyfi tutuklama ve gözaltına alma yasağı, zorla çalıştırma yasağı, hareket özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, din özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı ve iletişim özgürlüğü Anayasanın Üçüncü Bölümünde sıralanan temel haklar arasındadır (Hossain,

2012a, s.54).

Bangladeş Anayasası'na göre, merkezi hükümet üç kola ayrılmıştır: Başkan, Başbakan ve Kabine. Yasama organı, Jatiya Sangsad (Ulusal Parlamento) tarafından temsil edilirken, Bangladeş Yüksek Mahkemesi yargıyı temsil eder. Bangladeş Halk Cumhuriyeti üniter bir devlettir, yani merkezi hükümet tüm ülkeyi kontrol eder (Güven vd., 2023, s.145). Parlamenter demokrasi ile yönetilen Bangladeş'te, Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından resmen atanmış olsa bile, parlamento üyesi olmalı ve tüm parlamentonun güvenini kazanmalıdır. Cumhurbaşkanı, parlamento tarafından seçilen devlet başkanıdır. Bangladeş Anayasası 1972'de hazırlanmış olup, anayasaya eklenen on dört maddeden oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2024a, s.2).

3.2. Bangladeş Ombudsmanı

Bangladeş gibi gelişmekte olan bir ülkede yönetim oldukça yozlaşmış durumdadır ve insan hakları sıklıkla ihlal edilmektedir. Aslında, kalkınma süreci yolsuzluk, bürokrasi ve bürokrasi engeli nedeniyle kesintiye uğramaktadır (Hossain, 2012b, s.180). Nitekim Bangladeş'te bürokrasi, koloni döneminden beri yapılaşmış durumdaydı ve bu yapı kendilerine, alt kıtayı sarsan siyasi çalkantılara rağmen, sakin ve müreffeh bir alan yaratmayı başaran, geçirimsiz bir hizip kurmuştur. Bu hizip, hesap verebilirliğe ve değişime tamamen dirençliydi ve kayırmacılığa ve yolsuzluğa eğilimliydi. 1971'den önce bürokrasi üzerinde siyasi kontrol kurmadaki başarısızlık ve bu organın reform edilmesi gerektiğinin kabul edilmesi, Bangladeş Halk Cumhuriyeti Anayasası'nın 1972 yazarlarının Bangladeş'teki bürokraside hesap verebilirlik ve şeffaflığı sağlamak için 77. Maddede Ombudsman Ofisi'ni öngörmelerine yol açtı (Kalimullah vd., 2013b, s.34).

Bangladeş'te kamu yönetiminde reform ihtiyacı devam eden bir zorunluluk haline geldi. Reformlar kamu hizmetlerini en etkili şekilde daha hesap verebilir, şeffaf ve verimli hale getirir. İdari reformlar kamu hizmetinde güveni yeniden tesis etme ve bütünlüğü oluşturma yolunda bir cevap olmalıdır. İdari reform yoluyla güveni yeniden tesis etmek kurumsal reform yoluyla gerçekleştirilmelidir. Kurumsal reform, süreçlerde, prosedürlerde ve iyileştirme yapılarında reformu içerir (Islam ve Mahmud, 2015, s.136). Bangladeş'te ombudsmanın kurulması bir idari reform hareketi olarak görülebilir. Anayasada 77. Maddede ombudsmanlığın Parlamento tarafından kurulması hükmü yer almaktadır (Mikail ve Chowdhury, 2017, s.78; Ahmed, 2004, s.1). Bangladeş Ombudsman Yasası, 9 Nisan 1980'de kabul edildi. Bu mevzuat, kamu otoriteleri içindeki kötü yönetimle ilgili sorunları ele almak ve hükümetin hesap verebilirliğini artırmak amacıyla Ombudsman ofisini kurmuştur. Yasa, Ombudsman'a bakanlıklar, kamu görevlileri ve yasal kurumlarla ilgili şikayetleri araştırma yetkisi vererek, vatandaşların idari eylemlerden kaynaklanan adaletsizliklere çözüm araması için bir mekanizma görevi

görmektedir. Mevzuat, Parlamento'nun önerilerine dayanarak Cumhurbaşkanı tarafından atanan Ombudsman Ofisi'nin kurulmasını sağlamaktadır. Ombudsman, önemli oranda dürüstlikle birlikte yerleşik yasal veya idari yeterlilik göstermelidir (Tabassum, 2024, s.135). Ombudsman'ın niteliklerine ilişkin olarak, söz konusu Kanunun 3(2) maddesi, "Parlamento, Ombudsman olarak atanmak üzere, bilinen hukuki veya idari yeteneğe ve belirgin dürüstlüğü sahip bir kişiyi önerecektir" hükmünü içermektedir. Ancak hukuki yeteneğe sahip bir kişi, gerekli idari yeteneğe sahip olmayabilir ve benzer şekilde, idari yeteneğe sahip bir kişi, Ombudsmanlık görevi için daha da önemli olan hukuki yeteneğe sahip olmayabilir. Bu nedenle Ombudsman'ın hem hukuki hem de idari bilgiye sahip olması gerekir (Hossain, 2012b, s.179). Bangladeş'te ombudsmanlık sisteminin hayata geçirilmesiyle demokratik yönetim ile halk arasındaki mesafenin azaltılması mümkün olmaktadır (Hossen ve Rahman, 2019, s.107-108).

Ombudsman, bir soruşturma yapmak için herhangi bir kamu görevlisinden, başka bir kişiden bilgi vermesini, herhangi bir belgeyi ibraz etmesini veya herhangi bir belgeye cevap vermesini isteyebilir. Bu zaten yasada belirtilmiştir. Böyle bir soruşturmanın amaçları doğrultusunda, 1908 tarihli Medeni Usul Kanunu uyarınca bir davayı yargılarken aşağıdaki hususlarda bir Medeni Mahkemenin tüm yetkilerine sahip olacaktır (Hannan, 2023, s.97):

- (a) herhangi bir kişinin çağırılması ve hazır bulunmasının sağlanması ve yemin altında sorgulanması;
- (b) herhangi bir belgenin aranması ve ibraz edilmesi zorunluluğu;
- (c) yeminli ifadeye dayalı kanıt gerektirme;
- (d) bir mahkemeden veya ofisten herhangi bir kamu kaydının bir kopyasını talep etme;
- (e) belgeleri veya tanıkları incelemek üzere komisyonlar atama;
- (f) gerekebilecek ek maddeler.

Ombudsman incelemesi sonrasında bir idari otorite önerilerini takip etmeyi reddederse Cumhurbaşkanı'na başvurabilir. Ne yazık ki, Bangladeş'teki mevcut her şeye gücü yeten parlamenter yönetim sistemi altında, Cumhurbaşkanı'nın önerilerini uygulamak için herhangi bir yürütme yetkisi yoktur. Bu nedenle ombudsmandan beklenen nihai başarılar elde edilemeyebilir (Hyder, 2015, s.13). Ombudsmanlığın varlığı durumunda bile etkinliğinin oldukça sınırlı olduğu açıktır (Mahdi, 2024, s.8).

Kanunun 7(1) maddesinde; Ombudsman bu Kanun uyarınca bir soruşturma yürütmeyi kabul ettiğinde şunları yapacaktır (<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-details-599.html>):

(a) Şikayetin bir kopyasını veya kendiliğinden soruşturma yürütmeyi teklif ettiği durumda, gerekçelerini açıklayan bir beyanı Bakanlığa, yasal kamu otoritesine veya ilgili kamu görevlisine iletacaktır.

(b) Bakanlığa, yasal kamu otoritesine veya ilgili kamu görevlisine, söz konusu şikayet veya beyan hakkında yorumlarını sunma fırsatı tanıyacaktır.

(2) Yukarıda belirtilenler hariç, böyle bir soruşturmayı yürütme prosedürü, Ombudsman'ın olayın koşullarına uygun gördüğü şekilde olacaktır.

(3) Ombudsman, bu kişilerden ve uygun gördüğü şekilde bilgi alabilir ve soruşturmaları uygun gördüğü şekilde yapabilir.

(4) Başka bir kişi tarafından başka bir kanun uyarınca herhangi bir eylem soruşturuluyorsa, Ombudsman, yazılı olarak kaydedilecek nedenlerle kendisi tarafından bir soruşturmanın gerekli olduğuna kanaat getirmediği sürece bu eylemi soruşturmayacaktır.

Ombudsman, görevlerinin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yıllık bir rapor hazırlar ve bu rapor Parlamente'ya sunulur (<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-367/section-24632.html>). Ombudsman'ın yıllık raporunun kamuoyuna yayınlanmasıyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Kanun, hükümet dışı sektörler hakkında da sessiz kalmaktadır. Ayrıca, bir şikayetçinin Ombudsman'a şikayette bulunmadan önce daha yüksek bir idari makam varsa, bu makama şikayette bulunması ve kararını beklemesi gerekip gerekmediği de açık değildir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da bu konuda sessiz kalmaktadır (Hossain, 2012b, s.180).

Kanunun 9(1) maddesinde (<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-details-599.html>); bu Kanun kapsamındaki herhangi bir eylemin incelenmesinden sonra, Ombudsman'a, söz konusu eylemle bağlantılı olarak kötü yönetim sonucunda şikayetçiye veya başka kişilere haksızlık yapıldığı anlaşılırsa, Ombudsman, yazılı bir raporla, ilgili yetkili makama, söz konusu haksızlığın raporda belirtilen şekilde ve sürede giderilmesini tavsiye eder.

(2) Alt madde (1) uyarınca bir raporun gönderildiği yetkili makam veya bu konuda yetkilendirdiği bir kişi, raporda belirtilen sürenin sona ermesinden itibaren bir ay içinde, Ombudsman'a rapora uyum için yapılan işlemi bildirir.

(3) Bu Kanun kapsamındaki herhangi bir eylemin incelenmesinden sonra Ombudsman, söz konusu eylemin herhangi bir kişiye haksız yere lütuf gösterilmesine veya herhangi bir kişiye haksız kişisel çıkar veya kazanç sağlanmasına yol açtığını ve bunun doğrulanabileceğini düşünürse, bulgularını ilgili belgeler, materyaller ve diğer kanıtlarla birlikte yazılı bir raporla ilgili yetkili makama bildirir ve uygun gördüğü yasal, departman veya disiplin eylemini önerir.

(4) Yetkili makam veya bu konuda yetkilendirdiği bir kişi, kendisine alt madde (3) uyarınca iletilen raporu inceler ve raporun alındığı tarihten itibaren bir ay içinde Ombudsmana raporuna dayanarak alınan veya alınması önerilen eylemi bildirir.

(5) Ombudsman, (1) ve (3) alt bölümlerinde sözü edilen raporuna dayanarak yapılan veya yapılması önerilen eylemden memnunsa, davayı kapatır; ancak memnun değilse ve davanın bunu hak ettiğini düşünüyorsa, dava hakkında Cumhurbaşkanına özel bir rapor sunabilir.

(6) Ombudsman, bu Kanun kapsamındaki görevlerinin yerine getirilmesiyle ilgili yıllık bir rapor hazırlar ve Cumhurbaşkanına sunar; Cumhurbaşkanı da bunu açıklayıcı bir muhtırayla birlikte Parlamentoya sunar.

(7) Ombudsman, bu Kanun kapsamındaki herhangi bir soruşturma sırasında herhangi bir yasada herhangi bir kusur bulursa, bu kusuru Hükümete bildirebilir ve kendi görüşüne göre bu kusuru giderecek yasa reformunu önerebilir.

4. Macaristan'da Ombudsman

4.1. Macaristan'ın Siyasi Sistemi ve Kamu Yönetimi Yapısı

Macar toplulukları günümüzdeki Macaristan'ın bulunduğu Orta Avrupa'ya 895 yılında yerleşmiştir. 1000 yılında ilk Macar devleti olan Macar Krallığı bu bölgede kurulmuştur (Bayar, 2012, s.86). Ortaçağ Macaristan Krallığı 1526'da Osmanlı Türkleri tarafından fethedildi ve 1699'da Avusturya İmparatorluğu tarafından işgal edildi. Habsburg monarşisiyle huzursuz bir ilişkisi vardı. 1867'deki Ausgleich (Uzlaşma), Macaristan'a iç işleri üzerinde önemli bir özerklik ve Macar olmayan etnik grupları üzerinde kontrol sağladı. Avusturya İmparatoru aynı zamanda Macaristan Kralıydı. Bu düzenleme, I. Dünya Savaşı'nın sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasına kadar sürdü. Merkez Güçler yenilgiye uğradığında, Macar parlamentosu 17 Ekim 1918'de Avusturya'dan bağımsızlığını ilan etti. 1 Kasım'da bağımsız bir hükümet kuruldu. Avusturya-Macaristan, 3 Kasım'da Müttefiklerle bir ateşkes imzaladı. Müttefikler ve Macaristan arasında 13 Kasım'da imzalanan ayrı bir Askeri Sözleşme, Macar silahlı kuvvetlerinin geri çekilmesini ve terhis edilmesini talep etti. 16 Kasım'da cumhuriyet ilan edildi. Macaristan'da taht boş kalmasına rağmen 23 Mart 1920'de krallık ilan edildi. 10 Eylül 1919'da, St.-Germain Antlaşması Macaristan'ın Avusturya'dan bağımsızlığını tanıdı. 4 Haziran 1920'de imzalanan Trianon Antlaşması, Macaristan'ın savaş sonrası sınırlarını tanımladı. Savaş öncesi topraklarının dörtte üçünü ve savaş öncesi nüfusunun üçte ikisini komşu devletlere kaybetti. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri antlaşmaları hiçbir zaman onaylamadı; bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri'nin eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı savaş durumunu sona erdirmesi ve Macaristan'ı tanınması 1921'e kadar gerçekleşmedi.

II. Dünya Savaşı sırasında Macaristan Almanya'nın yanında savaştı, ancak 15 Ekim 1944'te taraf değiştirme girişiminin başarısız olması üzerine ülke Alman askeri işgali altına girdi. Soğuk Savaş sırasında Macaristan dış politikası, Imre Nagy'nin Kasım 1956'da ilan ettiği kısa süreli tarafsızlık dönemi hariç, genel olarak Sovyetler Birliği'nin politikasıyla uyumluydu. 1989'dan bu yana Amerika Birleşik Devletleri ile Macaristan arasındaki ilişkiler önemli ölçüde güçlendi (<https://history.state.gov/countries/hungary>).

Macaristan'da 1989 Anayasa Değişikliği ile önceki yönetimden tamamen farklı yeni bir yasal ve siyasi düzen getirildi. Anayasanın 1. ve 2. maddeleri Macaristan Cumhuriyeti'nin hukukun üstünlüğü ile yönetilen bağımsız ve demokratik bir devlet olduğunu belirtmektedir (Eroğlu, 2011, s.351).

Sovyet'lerin çökmesi sonrasında Macaristan, 1989 yılında parlamenter demokrasiye geçmiştir. Tek kamaralı Parlamento, dört yıllık bir süre için seçilen 199 milletvekilinden oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025c, s.1). Macaristan'da Sovyet sisteminden kopuş sonrasında merkezizetçilik yumuşamaya başlamıştır (Tuncer ve Alodalı, 2011, s.39). Nitekim 1990 yılında yürürlüğe giren Yerel Yönetimler Kanunu, kamu gücünün mekânsal dağılımında tamamen yeni bir durum ortaya çıkardı. Daha önce önemli bir yere sahip olan il teşkilatı varlığını sürdürürken, belediye özerk bir yapı olarak yerel yönetim sisteminin temel unsuru haline geldi (TEPAV, 2009, s.39).

Devlet iktidarının en yüksek organları parlamento (ulusal meclis) ve başkanlık konseyi (hükümet yürütme kurulu)'dur. Tek meclisli parlamentoda 349 üye, başkanlık konseyinde ise 21 üye vardır. Başkanlık konseyinin üyeleri parlamento tarafından seçilir ve parlamentoya karşı sorumludur. En yüksek idari otorite, üyeleri hükümet yürütme kurulunun önerisi üzerine parlamento tarafından seçilen ve görevden alınan bakanlar kuruludur. Başkanlık konseyinin başkanı Macaristan'ın devlet başkanıdır, bakanlar kurulunun başkanı ise başbakan olarak görev yapmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025b, s.4).

4.2. Macaristan Ombudsmanı

Macaristan'da, idari reform gündemi çerçevesinde 1990'lı yıllardan sonra temel dış politika hedefi Batı ile bütünleşmede görülmekteydi, çünkü Avrupa entegrasyonu, Macaristan'ın modern ve demokratik hâle gelmesi için stratejik bir hedeftir (Avar, 2024, s.74; Bayramoğlu Özügürlü, 2024, s.4). Macaristan demokrasiye geçişin ardından Batı ile bütünleşmek amacıyla hemen her alanda reformlar yapmış, yeni ekonomik politikalar uygulamaya koymuş ve dış politikasını yeni anlayışa uyarlamaya çalışmıştır. 1990-2000 yılları arasında Avrupa Konseyi, Dünya Ticaret Örgütü, OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi örgütlere üye olmuştur. Özellikle 1999'da NATO üyeliği ve 2004'te AB üyeliği Macaristan'ın Batı'daki yerini sağlamlaştırmıştır. Demokrasiye geçiş Macaristan'ın siyasi hayatını da hareketlendirmiştir. Yeni süreçte Komünist

Parti'nin devamı olarak görülen Sosyalist Parti etkin olmuş, muhafazakâr, liberal ve popülist partiler de önemli roller üstlenmiştir (Bayar, 2012, s.88).

2011 yılı, 1993 yılında Macaristan'da kurulan Ombudsman sisteminin son yılıydı. Temel Kanun ve Ombudsman Yasası, 1 Ocak 2012'den itibaren Ombudsman kurumunun karakterini değiştirdi, ancak Ombudsman'ın temel görevi aynı kaldı: “Vatandaşların haklarını savunmak için şikayetleri üzerine harekete geçmek” (Szabó, 2013, s.65).

1993 Ombudsman Yasası'na göre, Vatandaş Hakları Parlamento Komiseri'nin temel görevi, farkına vardığı anayasal haklarla ilgili herhangi bir uygunsuzluğu soruşturmak ve bunların giderilmesi için genel veya özel tedbirler başlatmaktır. Vatandaş Hakları Parlamento Komiseri yalnızca Parlamento'ya karşı sorumluydu. Ombudsman'ın yasal statüsüne gelince, yargılama sırasında bağımsız olması ve yalnızca Anayasa ve Parlamento yasaları temelinde tedbirler alabilmesi gerekiyordu. Ombudsman, Cumhurbaşkanı'nın önerisi üzerine Parlamento üyelerinin üçte iki oy çoğunluğuyla altı yıllık bir süre için seçildi. Ombudsman ikinci bir dönem için yeniden seçilebilirdi (Szabó, 2013, s.66). Yasaya göre ombudsman, oldukça geniş düzeyde bağımsızdı (Jávor, 2006, s.287).

Yeni Temel Kanuna göre, Ombudsman ve iki uzman yardımcısının altı yıllık bir süre için Parlamento üyelerinin üçte iki çoğunluğu tarafından seçildiği tek bir ombudsman kurumu oluşturulmuştur. Kurumun adı değiştirilmiştir; “Vatandaş Hakları Parlamento Komiseri” unvanı “Temel Haklar Komiseri” olarak değiştirilmiştir (Szabó, 2012, s.114). Anayasaya göre, Temel Haklar Komiseri, kendisine ulaşan anayasal hakların ihlalinin içeren davaları soruşturmak veya soruşturma başlatmak ve bunların giderilmesi için genel veya özel tedbirleri başlatmakla yükümlüdür (Somody, 2007, s.373). Yasanın hükümleri ombudsman sisteminin örgütsel yapısını güçlü bir şekilde etkilemektedir. Parlamento yalnızca bir ombudsman seçtiğinden, bu kişi Macaristan Parlamentosu tarafından seçilen kendi yardımcılarını seçmekle görevlendirilmiştir. Gelecek nesillerin çıkarlarının korunmasından sorumlu bir Yardımcı Komiser ve Macaristan'da yaşayan ulusların çıkarlarının korunmasından sorumlu bir Yardımcı Komiser daha vardır (<https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office>).

Temel Kanun'un 30. maddesi yeni bir birleşik sistem kurdu ve bir dizi uzmanlaşmış komisyon üyesi yerine entegre bir ombudsman kurumunu tercih etti; bu, birçok Avrupa devletinin daha önce tercih ettiği ve maliyetleri azaltırken şeffaflığı ve verimliliği artıran bir çözümdü. Geriye dönüp bakıldığında, bu hareket açıkça hükümetin merkezileştirme çabalarının bir parçasıydı (Lux, 2022, s.76). Temel Haklar Komiseri (<https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office>);

- çocukların haklarının,
- Macaristan'da yaşayan ulusların haklarının,
- en savunmasız sosyal grupların haklarının,
- “gelecek nesillerin çıkarları” olarak belirlenen değerlerin korunmasına özel önem vermektedir.

Macaristan'da temel haklarının ihlaliyle karşı karşıya kalan herkes, Temel Haklar Komiserliği'ne başvurma hakkına sahiptir (Gültekin-Várkonyi, 2016, s.64). Hak ihlali durumunda, ombudsman ilgili otoriteye veya onun denetim organına bir tavsiyede bulunur ve bu otorite, otuz gün içinde tavsiyenin esasları ve alınan önlemler hakkındaki konumunu kendisine bildirmekle yükümlüdür (Lux, 2022, s.77).

Kamu hizmetleri yürüten bir organa yönelik soruşturmalar yalnızca kamu hizmeti faaliyetleriyle bağlantılı olarak yapılabilir. Örgütlenme biçiminden bağımsız olarak, kamu hizmetleri yürüten organlar şunlardır (<https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office>):

- Devlet veya yerel hükümet görevlerini yürüten ve/veya bunların yürütülmesine katılan organlar,
- Kamu hizmetleri sağlayıcıları,
- Evrensel sağlayıcılar,
- Devlet veya Avrupa Birliği sübvansiyonlarının verilmesine veya aracılık edilmesine katılan kuruluşlar,
- Bir hukuk kuralında kamu hizmeti olarak tanımlanan faaliyetleri yürüten kuruluşlar ve
- Bir hukuk kuralında öngörülen ve kullanımı zorunlu olan bir kamu hizmetini yürüten kuruluşlar.

Temel Haklar Komiseri, yürüttüğü soruşturma hakkında kamuya açık bir rapor hazırlar. Yayımlanan rapor kişisel veriler, sınıflandırılmış veriler, yasal olarak korunan sırlar veya mesleki sırlar içeremez (Bódi, 2024, s.532). Komiser, temel haklar faaliyetleri hakkında bilgi verdiği ve düzenlemeler veya herhangi bir değişiklik için öneriler ve tekliflerde bulunduğu yıllık raporunu Parlamento'ya sunar. Parlamento, raporu sunulduğu yıl içinde görüşür. Temel Haklar Komiseri, Anayasa Mahkemesi'nde yasal kuralların Temel Kanun'a uygunluğunun incelenmesini başlatabilir (<https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office>).

5. Ürdün’de Ombudsman

5.1. Ürdün’ün Siyasal Sistemi ve Kamu Yönetimi Yapısı

Ürdün için kullanılan “tarihten ödünç alınmış bir ülke” ifadesi, var olan tarihi mirasına işaret etmenin yanı sıra, belirgin bir gerçeğe işaret ediyor. Yani bu ülke, tarih boyunca birçok medeniyetin etkisi altında kalmış ve birçok devletin egemenliği ve yönetimi altında kalmıştır (Ceylan, 2002, s.33).

Ürdün, 11 Nisan 1921’de Ürdün Emirliği adı altında İngiliz mandası olarak kuruldu ve 25 Mayıs 1946’da bağımsızlığını ilan etti. Devletin adı 24 Ocak 1949’da Ürdün Haşimi Krallığı olarak değiştirildi. Mevcut Kral, merhum Kral Hüseyin’in en büyük oğlu olan II. Abdullah’tır. Babasının ölümünün ardından 7 Şubat 1999’da tahta çıktı. Kral II. Abdullah’ın en büyük oğlu olan ve 1994’te doğan Prens Hüseyin, 2 Temmuz 2009’da Veliyet Prens ilan edildi. Kral, Ürdün’de yürütme ve yasama alanlarında belirleyici otoritedir. Anayasanın 34, 35 ve 36. maddeleri Kral’a Parlamento’yu feshetme, Başbakanı, Bakanlar Kurulu üyelerini ve Senato’yu atama ve görevden alma yetkisi verir. Yasalar Kral’ın onayının ardından yürürlüğe girer. Kral tüm yasal sorumluluk ve yükümlülüklerden muaftır. Kral, yürütme görevlerini Başbakan ve atadığı Bakanlar Kurulu aracılığıyla yürütür. Parlamento’nun iki meclisi vardır: Temsilciler Meclisi ve Senato (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025d, s.1).

Yargı Konseyi, yargının idaresi ve denetiminden sorumludur. Yargı Konseyi on bir yargıçtan oluşur. Konsey’e Yargıtay Başkanı başkanlık eder. Yargı Konseyi, yargıçların atanması, görev yerlerindeki değişiklikler, terfiler, emeklilikler ve disiplin konularını ele alır. Yargıçlar, 74 (yetmiş dört) yaşına kadar görevde kalırlar. Yargıtay Başkanı için yaş sınırı yoktur (Wazani, 2010, s.107). Anayasal monarşi ile yönetilen (Şahin, 2012) Ürdün’de yargının gerçek bağımsızlığı, 1952 Anayasası ile garanti altına alınmıştır. Kral, yargıçların atanmasını veya görevden alınmasını onaylasa da, pratikte Yüksek Yargı Konseyi tarafından denetlenirler. Hukuk kodu, İslam hukukuna ve Fransız hukuk sistemine dayanmaktadır. İdari yapı, 12 ilden oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2024b, s.3).

Ürdün, Arap dünyasının politik olarak en liberal ülkeleri arasındadır ve bölgeyi etkileyen sıkıntıları paylaşırsa da yöneticileri barış ve istikrarı koruma taahhüdünde bulunmuştur. Halkın ezici çoğunluğu Arap’tır, özellikle Ürdünlüler ve Filistinlilerden oluşmaktadır. Ürdün vatandaşlarının çoğu Filistin kökenlidir, ancak Ürdün vatandaşı olmayan Filistinliler nüfusun %5’inden fazlasını oluşturmaktadır (<https://www.britannica.com/place/Jordan>).

5.2. Ürdün Ombudsmanı

Ürdün’de insan haklarını koruyan çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır (Mohammad, 2019, s.83). Nitekim Ürdün, yolsuzluğu önlemek ve onunla

mücadele etmek için birçok önlem almıştır (Alkhalaileh vd., 2023, s.532). Ürdün bu konuda birçok yasa çıkarmıştır: Ceza Kanunu, Yolsuzlukla Mücadele Yasası, Kara Para Aklamayı Önleme Yasası, Bilgiye Erişim Hakkı Yasası, Ekonomik Suçlar Yasası, Ombudsman Yasası ve Mali Açıklama Yasası. Dahası Ürdün, kamu ve özel sektörlerde yolsuzluğun önlenmesi ve onunla mücadele edilmesi için kapsamlı bir politikanın koordinasyonu ve oluşturulması amacıyla 2007 yılında Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nu (ACC) kurdu (Nawafah ve Al-Amyan, 2013, s.442; Yom, 2013, s.136; Aljazi vd., 2024, s.405).

Ürdün'de ombudsman, kamu yönetimlerinin eylemlerini izlemek ve yolsuzlukla mücadele amacıyla 1992 yılında kurulan İdari Denetleme ve Soruşturma Bürosu'na kadar uzanmaktadır (Malik, 2007, s.262). Esas manasıyla Ürdün'deki Ombudsman Bürosu, 2008 yılında kuruldu. Hükümet bünyesinde yer almaktadır. Hükümetin kamu sektörünü iyileştirme çabasının bir parçası olarak kamu sektörü kuruluşlarına karşı vatandaşların şikayetlerini iletebilmeleri için bir yol sağlamak amacıyla oluşturuldu (Cuvillier ve Almaroof, 2015, s.1). Ürdün Ombudsmanı, kamu yönetimi tarafından herhangi bir kararname, prosedür, uygulama veya herhangi bir reddetme eylemiyle ilgili olarak bireylerden gelen şikayetleri incelemektedir. Ombudsman, vatandaşların hükümet kurumları tarafından saklanan bilgilere erişmesine yardımcı olmuştur (Malik, 2007, s.263).

Ombudsman, dört yıllık bir dönem için ve en fazla 2 dönem görev yapma olanağı ile Başbakan'ın tavsiyesi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır (Janig, 2016b, s.171). Ombudsman Bürosu, akan rütbesi ve maaşı ile hizmet veren Başkan tarafından yönetilir. Kanun, ombudsmanın birkaç koşulu karşılamasını gerektirir; özellikle dürüstlük, tarafsızlık, hukuk, kamu yönetimi alanında uzun süreli deneyim, atanması sırasında ve çalışması esnasında kamu yönetimi veya seçilmiş bir konsey tarafından istihdam edilmemesi. Yasanın 11. maddesi tarafından yönetilen yasal çerçeve dışında görevden alınamaz; örneğin bir suç veya kabahatten hüküm giymiş olmak gibi (Jordan's Ombudsman Bureau Annual Report, 2010, s.7). Ombudsman, görev ve kararlarında hükümet otoritelerine karşı bağımsızdır (Trellová, 2017, s.79).

Ombudsman Yasası'na göre (Jordan's Ombudsman Bureau Annual Report, 2011, s.11);

- Ombudsman yetkilerini ve görevlerini tam bağımsızlıkla kullanır, yalnızca kanuna karşı sorumludur ve herhangi bir taraftan veya makamdan emir veya talimat almaz (Madde 15/A).
- Bir şikayet dilekçesinin kabulüne karar verilirse, Ombudsman bu şikayeti uygun gördüğü hız ve araçlarla çözmek için gerekli tüm adımları atar (Madde 15/A).

- Davalı, Ombudsman'ın yazısını belirtilen süre içinde (söz konusu yazının alınmasından itibaren 15 günü geçmemek üzere) cevaplamazsa, kendisine gerekli belgeleri, bilgileri vermeyi reddederse veya vermekten kaçınırsa, bu konuda harekete geçmesi için Başbakana başvurulabilir (Madde 15/B).
- Ombudsman, işlemlerini tamamladıktan sonra kamu idaresi tarafından alınan kararların, işlemlerin, gerekli kararları, işlemleri yapmamasının aşağıdakilerden herhangi birini içerdiğini tespit ederse: i) kanunun ihlali, ii) adaletsizlik, yetkinin kötüye kullanılması veya eşitsizlik, ii) yasadışı talimatlara, haksız tedbirlere güvenilmesi, iv) ihmal, kusur, hata, bu hususta ayrıntılı bir rapor yazar ve davalı kamu idaresine gönderir. Ayrıca, şikayet konusuna uygun gördüğü herhangi bir öneriyi de sunabilir (Madde 18).
- Kamu idaresinde çalışan tüm görevliler, ombudsmanın görevini kolaylaştırır ve disiplin cezası ve cezai sorumluluk cezası konusunda gerekli bilgi ve belgeleri sağlar (Madde 21). Bu da ombudsmanın gücünü, yeterliliğini ve verimliliğini daha da destekler.

Ombudsman Bürosu, kendisine emanet edilen görevleri yerine getirmek ve kendisine verilen yetkileri kullanmak için hukuk sisteminde belirlenen özel yöntemleri kullanır ve bu ombudsmana iletilen şikâyet türüne yansır. Çünkü ombudsman, çalışma kapsamına giren şikayetleri incelemek ve değerlendirmek için özel yönergeler yayınlamıştır. Bu yönergeler, şikâyetler için özel bir form ve ayrıca kendi inisiyatifıyla soruşturma yöntemini benimsemiştir, böylece ombudsmanın rolü kendisine iletilen şikayetler üzerinde işlem yapmakla sınırlı değildir, kendi inisiyatifıyla de bir soruşturma başlatabilir (Aloran, 2017, s.98).

Ürdün Ombudsmanı'nda şikayetlerin işlenmesi, şikayetçinin adını, vatandaşlık numarasını, şikayetin gerçeklerini, nedenlerini ve varsa destekleyici belgeleri belirtmesi gereken şikayet formunun usulüne uygun şekilde doldurulmasıyla başlar. Tüm halk şikayette bulunabilir. Form, şikayetçi tarafından şahsen veya yasal temsilcisi tarafından imzalanmalıdır. Bu kimlik doğrulama prosedürü, asılsız şikayetleri azaltmak için gereklidir. Şikayet işlenip araştırıldıktan sonra ombudsman, şikayeti kabul etme veya reddetme kararı verir. Her iki durumda da karar gerekçelendirilmektedir (Jordan's Ombudsman Bureau Annual Report, 2011, s.11).

Ürdün Ombudsmanı'nın almış olduğu kararlar tavsiye niteliğindedir ve yıl sonunda faaliyet raporunu Bakanlar Kurulu ve Parlamento alt kanadına sunmaktadır (Janig, 2016b, s.174).

6. Tartışma

Çalışmada incelenen dört ülke ombudsmanı ile ilgili olarak literatüre dayalı karşılaştırma yapıldığında aşağıdaki maddeler ortaya çıkmaktadır:

- Çalışmada ülke ombudsman örneklerinin ele alınmasında ve yapısal/işlevsel olarak değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak siyasal liberalizme dayalı demokrasi ve buna bağlı ölçütler (eşitlik, özgürlük, insan hakları, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, serbest piyasa, sınırlı devlet vb.) esas alınmıştır.
- Macaristan devletinin Avrupa'nın kalbinde bulunan AB üyesi bir siyasi yapı olarak demokrasiye olan bağlılığı daha fazladır. Bu yüzden ombudsmanın etkinliği konusunda en etkin ülkedir.
- Bahreyn ve Ürdün devletleri, Ortadoğu'da yer alan Arap kökenli ülkelerdir. Geçmiş yüzyıllardan günümüze Arap coğrafyasındaki siyasal ve kültürel özelliklere bağlı olarak demokrasinin yeni yeni canlanmaya başladığı bir yerde ombudsmanın da her ne kadar uzun yıllar uygulama tecrübelerine rağmen vasat bir yapı ortaya koyduğu söylenebilir. Her ne kadar bölgede İngiliz sistemine dair siyasal ve sosyolojik yapılar, oldukça fazla bir süre süreci etkilese de demokrasi sorunları günümüzde de devam etmektedir.
- Bangladeş devleti de Hint coğrafyasında bulunan Müslüman bir ülkedir. Hint bölgesinde devletlerin geçmiş tarihlerdeki merkezkaç ya da özerk niteliklere sahip olması ve İngiliz kültürünün bölgede uzun süren etkisi ombudsmanın performansı konusunda olumlu izlenimler bırakırken, ülkenin nüfusunun çok kalabalık olması ve diğer sosyo-ekonomik gerekçelerle ombudsman uygulamaları istenen kapasitede değildir.
- Literatürden elde edilen bilgilerle her dört devlette de ombudsmanların uzun zamandır tecrübe edildiği, kamu yönetimi hastalıkları ve insan hakları sorunları ile mücadele ettiği anlaşılmaktadır. Ombudsmanların parlamentoya bağlı olduğu devletlerde ombudsmanların daha aktif olduğu ortaya çıkarken; yürütmeye ilişkilendirildiği devletlerde demokrasinin ileriye taşınması açısından zayıftır. Çalışmada incelenen Bangladeş ve Macaristan ombudsmanları parlamento ile organik ilişki içerisindeyken, Bahreyn ve Ürdün ombudsmanları yürütme ile irtibatlandırılmıştır.
- Liberal demokrasi değerlerinin ülke ombudsman örneklerinin karşılaştırılmasında teorik zemin olarak kurgulanmış olması, çalışmanın yöntemi çerçevesinde sınırlılık ve örneklem alanını belirlemektedir. Bu kapsamda liberal demokrasinin dünyanın bazı yerlerine göre daha az geliştiği dört farklı devlette ombudsmanın yapısal ve işlevsel özellikler üzerinden bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Aşağıdaki Tablo 1'de, tartışma bölümü bağlamında Parlak ve Doğan (2015)'ın ürettiği ombudsman karşılaştırma kriterlerinin çalışmadaki ülkelere uyarlanmış hali bulunmaktadır.

Tablo 1*Ülke Ombudsmanlarının Karşılaştırma Kriterleri Bağlamında Değerlendirilmesi*

KRİTERLER/ÜLKELER	BAHREYN	BANGLADEŞ	MACARİSTAN	ÜRDÜN
Kuruluş-Tarihsel gelişim	2012	1980	1993	2008
Görevler	Kamu yönetiminde kötü yönetimi kaldırmak	Kamu yönetiminde kötü yönetimi kaldırmak	Kamusal organlarda insan hakları ihlallerini çözmek	Kamusal organlarda insan hakları ihlallerini çözmek
Atanma	Kral	Parlamento	Parlamento	Bakanlar Kurulu
Şikayetlerin Kabulü	Dilekçe, web ya da email	Dilekçe, web ya da email	Dilekçe, web ya da email	Dilekçe, web ya da email
Çalışmaların Biçimi	Dönem içerisinde kamusal organlardan gerekli bilgileri talep edebilir	Dönem içerisinde kamusal organlardan gerekli bilgileri talep edebilir	Dönem içerisinde kamusal organlardan gerekli bilgileri talep edebilir	Dönem içerisinde kamusal organlardan gerekli bilgileri talep edebilir
Çalışmaların Sonlandırılması	Faaliyet raporları, hükümete sunulur	Faaliyet raporları, parlamentoya sunulur	Faaliyet raporları, parlamentoya sunulur	Faaliyet raporları, hükümete sunulur
Çalışmaların Yaptırımı ve Etkinliği	Kamusal idarelere tavsiye kararı verebilir, soruşturma açabilir	Kamusal idarelere tavsiye kararı, soruşturma açabilir	Kamusal idarelere tavsiye kararı verebilir	Kamusal idarelere tavsiye kararı verebilir

Kaynak: Çalışmanın yazarı tarafından meydana getirilmiştir.

Sonuç

Ombudsman, günümüzde yaklaşık olarak tüm dünya devletlerinde çeşitli düzeylerde ve türlerde uygulanan çağdaş bir kamu denetim aracıdır. Ombudsmanın hukukun üstünlüğüne, demokrasiye ve insan haklarına olan vurgusu, bürokratik sorunlar ve yolsuzlukların azaltılarak, halk ile siyasal iktidar arasında güven köprüsünün kurulmasında olumlu bir araç olarak görülebilir. Diğer yandan, geçmişte katı otoriter ve merkeziyetçi siyasal kültüre sahip devletlerde insan hakları ihlallerini en aza indirebilir.

Bunun yanında II. Dünya Savaşı'ndan sonra ombudsmanın hızla dünyaya yayılmasında demokrasinin başat siyasal rejim olması arasında bağlantı vardır. Liberal demokratik değerlerin dünyaya yayılması ile adalet ve hakkaniyet kavramlarının önem kazanması sonrasında ombudsmanlar da çok farklı coğrafyalarda ve kültürlerde kurulmuştur. Kapitalist sisteminden sosyalist sistemine ve üçüncü dünya ülkelerine kadar bunu gözlemlemek mümkündür.

Bu da ombudsmanın küresel kabul edilebilirlik noktasında bazı yönlerine odaklanılmasını gerektirmektedir.

Ombudsmanın kökeni konusunda, Batı ve Doğu medeniyetlerinden türediğine dair farklı çalışmalar olsa da, bu çalışmanın temel aldığı görüşe göre Antik Yunan mirasına dayalı olarak Batı Avrupa'da 17. yüzyılda Modernite ve Aydınlanma zemini ile bilimsel ve kurumsal olarak gelişmiştir. Çağdaş dünyanın temel bileşenlerinden biri olan ombudsman, çalışmada devletlerin karşılaştırılmasında hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerler ile değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen devletlerin ombudsman teşkilatlarına bakıldığında; bir körfez ülkesi olan Bahreyn'de ombudsmanın hükümet bünyesinde kurulduğu ve ülkede iktidarın sınırlandırılması için baş gösteren protestoların azaltılmasında bir çözüm olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bahreyn'de ombudsman anti-demokratik siyasal kültür ve çağdaş meselelere rağmen halktan şikayet kabul ederek çalışmalarını sürdürmektedir. Bir Güney Asya ülkesi olan Bangladeş'te ombudsman, geçmiş siyasal kültürdeki aşırı merkeziyetçilik, bürokrasi ve yarattığı yolsuzluklara bir çözüm biçiminde ortaya çıkmıştır. Bangladeş Ombudsmanı, parlamento bünyesinde faaliyet yürütmekte, yürütme ile de ilişkili bir demokratik çözüm aracı olarak görülebilir. Avrupa'da Macaristan Ombudsmanı ise diğer devletlerin siyasal kültürlerine göre daha demokratik bir ortamda yetiştiği söylenebilir. Ancak Macaristan devletinin geçmiş Sovyet tecrübesi nedeniyle ombudsman benzeri demokratik araçların etkinlik kapasitesi sınırlıdır. Bir Ortadoğu ve Arap ülkesi olan Ürdün'de ombudsman, yürütme organı içerisinde örgütlenmiş ve ama parlamento ile de dolaylı ilişkileri vardır. İdari kapasite açısından da Bahreyn ve Bangladeş'te ombudsmanın asıl olarak kötü yönetim ile uğraşması doğrudan önemli görülebilir. Ancak diğer iki ülkede de dolaylı olarak ombudsman kötü yönetim ile mücadele vermektedir. Ayrıca Bangladeş ve Macaristan'da demokrasi düzeyinin çeşitli sebeplerle yüksekliği ve parlamento ile olan organik bağ idari kapasiteyi artıran diğer etmenler arasında değerlendirilebilir.

Sonuç olarak çalışmada incelenen her dört devlet ombudsmanın çeşitli sorunlarla baş etmelerine rağmen uzun yıllar gerçekleştirmiş oldukları tecrübelerle çalışmalarını sürdürmektedirler. Literatürde kullanılan ombudsman karşılaştırma kriterleri ile çalışmadan çıkan bulgular birbirini desteklemektedir. Dört devlet ombudsmanı içerisinde gelişim ortamı bağlamında etkinlik ve performans açısından Macaristan, Bangladeş, Bahreyn ve Ürdün şeklinde bir sıralandırma yapılabilir. Macaristan'ın, Avrupa demokrasisinin kalbinde bir devlet olarak hak arama ve adalet gelenekleri daha güçlüdür. Bangladeş, uzun yıllar Hint coğrafyasında merkezi bir krallık bulunmaması nedeniyle özerklik açısından geri kalan iki devlete göre daha avantajlıdır. Bahreyn ve Ürdün, Ortadoğu Arap devletleri olarak uzun yıllar

İngiliz kontrol ve yönetimi altında kalmıştır. Ürdün yüzölçümü ve nüfus açısından daha büyüktür, etnik gruplar fazladır. Bu yüzden Bahreyn’de adaletin tesisi daha kolay görülebilir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

Ahmed, N. (2004). The Ombudsman in Bangladesh, *Bangladesh Journal of Law*, Vol. 8:1, No. 2: 1-14.

Alabbas, N. (2024). The parliament in Bahrain and labour market policy preferences, *Public Policy in the Arab World*, Ed. Anis B. Brik, Edward Elgar, UK, 67-90.

Aljazi, J. D., Alzubidi, K. L., & Al-Shibli, F. S. (2024). The role of the Anti-Corruption Commissions in controlling the administrative decisions [Special issue]. *Journal of Governance and Regulation*, Vol. 13, Iss. 1, 405-415.

Alkhalaileh, R.I., Kamum, H.A. & Alshurafat, H. (2023). The Evolution of the National Strategy for Integrity and Anti-corruption in Jordan From 2008 to 2025, Digitalisation: Opportunities and Challenges for Business. ICBT 2022. Lecture Notes in Networks and Systems, Eds. Alareeni, B., Hamdan, A., Khamis, R., Khoury, R.E., Vol. 621. Springer, Cham, 532-535.

Aloran, K. S. (2017). A Comparative Study of Jordanian Anti-Corruption Law & the UN Convention against Corruption, A thesis submitted to The University of Gloucestershire In accordance with the requirements of the degree of Doctor of Philosophy In the Faculty of Business, Education and Professional Studies, October, UK.

Avar, Y. (2024). Macaristan'ın AB Üyelik Sürecinin Avrupa Birliği Komisyonu İle İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu Raporlarından İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 48, 66-95.

Bayar, H. İ. (2012). Macaristan Parlamentosu'nda Yasama ve Denetim, *Yasama Dergisi*, No. 21, 85-118.

Bayramoğlu Özügurlu, S. (2024). Geçiş Sürecinde Kamu Yönetimi: Macaristan Örneği, *Publicus*, Sayı: 2, 1-31.

Bhatia, L. G. G. (2023). Scalar properties of the transnational field of human rights: Field effects and human rights in Bahrain, *The British Journal of Sociology*, Vol. 74, Iss. 2, 259-274.

Bilge, M. L. (1991). Bahreyn, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul, 492-495.

Bódi, S. (2024). The Ombudsman Institution in Hungary, *The Lawyer Quarterly-TLQ*, Vol. 14, No. 4, 525-538.

Ceylan, A. (2022). Ürdün'de Anayasal Gelişim, AÜEHFD, CİLT: VI, Sayı: 1-4, 33-60.

Coşkun, B. & H. Günaydın (2015). Ombudsmanlığın Kökeni Meselesi Bağlamında Türk-İslâm Devlet Geleneğinde Şikâyet Hakkının Kurumsal

Tekâmülü, Ombudsman Akademik, Sayı: 3, Temmuz-Aralık, 9-60.

Cuvillier, E. & Almaroof, S. (2015). A Jordan Ombudsman Bureau with Enhanced Capacity, World Bank MEMA Knowledge and Learning, Quick notes Series, January, Number 1371-5.

Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 219-237.

Doğan, K. C. (2023). Francis Fukuyama'da Tarihin Sonu, İdeoloji ve Güven Kavramları: Ombudsmanı Eksenine Oturtmak, New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches, Vol. 8, Iss. 18, 1-18.

Doğan, K. C. (2024). John Rawls'ta Toplum Sözleşmesi, Adalet ve Hakkaniyet Kavramları: Ombudsman Modeli Kurmak, Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, Vol. 10, No. 37, 157-174.

Eroğlu, İ. (2011). Demokrasiye Geçiş Sonrası Macaristan'ın Hükümet Sistemi, TAAD, Cilt: 1, Sayı: 6 (20 Temmuz), <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934937.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2025).

Fendoğlu, H. T. (2011). Kamu Denetçiliği, Yetkin Yayınları, Ankara.

Gültekin-Várkonyi, G. (2016). The Ombudsman Institution: A Comparative Analysis of Turkish and Hungarian Ombudsman Institutions, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master degree in International Relations of the Faculty of Law at University of Szeged, Szeged.

Güven, A., H. Rahman & N. I. Zihan (2023). Relationship Between Central and Local Government: Experiences from Turkey and Bangladesh, Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Vol: 7, Iss: 2: 139-151.

Hannan, M. A. (2023). The Importance and Reality of having an Ombudsman in Bangladesh, Athens Journal of Law, Vol. 9, Issue 1, January, 89-102.

Hossain, M. (2012a). Movements of Rights and Freedoms in the 21st Century and the Role of the Constitutional courts: Bangladesh perspective, Anayasa Yargısı, Sayı: 29, 53-72.

Hossain, M. I. (2012b). Towards an Evaluation of Ombudsman in Bangladesh, Bangladesh Research Foundation Journal, Vol.1, No.1, February, 175-180.

Hossen, S. & A. Rahman (2019). Legal and Institutional Mechanism of Transparency: Bangladesh Perspective, North American Academic Research, Vol: 2, Iss: 9; September, 92-112.

Hyder, Md. N. A. (2015). Existing Provisions Regarding Ombudsman in Bangladesh: Scope and Challenges (February 23). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2568759> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2568759>.

Islam, Md. S. & R. Mahmud (2015). Trust in Governance in Bangladesh: Ideas, Issues and Solutions, *Millennial Asia*, Vol. 6, Iss. 2, 128-146.

İspir, N., Y. Yurdigül & Y. Küçükalkan (2015). Liberal Demokrasinin Ontolojik ve Ahlaki Temellerine Yönelik Eleştirel Bir Yaklaşım, *Atatürk İletişim Dergisi* Sayı: 9, Temmuz, 107-112.

Janig, P. (2016a). Bahrain, Asian Ombudsman Institutions: A comparative legal analysis, Eds. Kriebaum, Ursula & Kucsko-Stadlmayer, Gabriele, Verlag Österreich, Austria, 63-75.

Janig, P. (2016b). Jordan. Asian Ombudsman Institutions: A comparative legal analysis, Eds. Kriebaum, Ursula & Kucsko-Stadlmayer, Gabriele, Verlag Österreich, Austria, 169-176.

Jávor, B. (2006). Institutional protection of succeeding generations–Ombudsman for Future Generations in Hungary, *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Joerg Chet Tremmel, Edward Elgar, UK, 282-298.

Jordan's Ombudsman Bureau, Annual Report (2010). Hashemite Kingdom of Jordan.

Jordan's Ombudsman Bureau, Annual Report (2011). Hashemite Kingdom of Jordan.

Kalimullah, N. A., A.K.M. R. Hassan & M. G. K. Sarkar (2013a). Administrative Reforms in Bangladesh, *Public Administration in South Asia: India, Bangladesh, and Pakistan*, Eds. Meghna Sabharwal & Evan M. Berman, CRC Press, USA, 279-296.

Kalimullah, N. A., B. M. Mannan & M. M. A. Nour (2013b). Parliamentary Ombudsman in Bangladesh: Overview and Recommendations, *Jati Journal*, Vol. XII, January, 29-53.

Kaya, İ. S. & H. Karabay (2019). Ombudsmanlığın Uluslararası Hukuk Sistemlerindeki Yeri, *Ombudsman Akademik*, Temmuz-Aralık, Sayı: 11, 213-232.

Lux, A. (2022). Analysis of The Performance of The Hungarian Ombudsman Related to Children's Rights Through The Lens of The Un Crc's Four Guiding Principles, *The Roles of Independent Children's Rights Institutions in Advancing Human Rights of Children*, Emerald Group Publishing Ltd., UK, 75-93.

Mahdi, T. (2024). Ombudsman: A Key to Accountability and Prosperity for Bangladesh (September 22). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=5070344> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5070344>.

Malik, M. S. (2007). *A Comprehensive Analysis of the Law of the Ombudsman*,

Aberdeen University Press, The United State of America.

Mikail, M & M. S. Chowdhury (2017). Examining Parliamentary Accountability System in Bangladesh: Theory and Practice, Bangladesh Journal of Public Administration, Vol. XXIV, No. I, 76-84.

Mohammad, A. H. (2019). Ombudsman/Human Rights Institution in The Middle East Countries, Администрация И Явне Политике, Vol., 6, Iss. 3, 71-87.

MTO (2018). Bahreyn Ülke Bülteni, Marmaris Ticaret Odası, https://www.mto.org.tr/uploads/mto/contentFile_702_265875beebf93a1ba4.pdf (Erişim Tarihi: 12.01.2025).

Nawafah, S. & Al-Amyan, M. (2013). Administrative Corruption as an Obstacle of Jordan Development from Academic Staff of Al Balaqa' Applied University Perspective, European Journal of Social Sciences, Vol. 38, No. 3 May, 438 – 446.

Özden, K. (2010). Kamu Denetçisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Parlak, B. & K. C. Doğan, (2015). Kamu Yönetiminde Denetim: Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri Bağlamında Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun (Ombudsmanın) Uygulanabilirliği, Ekin Basım Yayım, Bursa.

Parlak, B. & K.C. Doğan (2021). A Methodological Analysis on The Restructuring of Social Sciences in The Context of Ombudsman Paradigm, Liberal Democracy and The Annales School, International Social Sciences Studies Journal, Vol: 7, Issue: 76, 40-58.

Rub, A. M. A. (2022). The Role of Ombudsman in the Protection of Human Rights in the Kingdom of Bahrain, Law and Humanities Quarterly Reviews, Vol. 1, No. 3, 1-13.

Simbar, R., M. Sobhani & P. Mahjoobi (2014). Supervisory Role Human Rights Institutions and Its Impacts on The States Human Rights Obligations: The Case Of Bahrain, Journal of Research and Development Vol. 2, No. 2, 21-25.

Somody, B. (2007). Specialised Ombudspersons in Hungary, https://epa.oszk.hu/04600/04604/00005/pdf/EPA04604_annaes_2007_369-382.pdf (Erişim Tarihi: 12.01.2025).

Szabó, M. (2012). Changes in the Institutional Context of the Ombudsman System in the Republic of Hungary in 2012, Beijing Law Review, No. 3, 112-120.

Szabó, M. (2013). The Elements of Citizen Participation and the Defence of their Rights in the Activity of the Hungarian Ombudsman, Iustum Aequum Salutare, Vol. IX, Iss. 4, 65–76.

Şahin, C. (2012). Ürdün, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, <https://islamansiklopedisi.org.tr/urdun> (Erişim Tarihi: 12.02.2025).

Şimşek, H. F. & S. Kaya (2020). Basra Körfezi'nde Devlet İnşası Süreçlerinde İngiltere'nin Rolü: Bahreyn Örneği, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 8, No 1, 82-104.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025a). Bahreyn'in Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/bahreyn-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 10.12.2024).

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025b). Bangladeş'in Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/banglades-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.12.2024).

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025c). Macaristan'ın Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/macaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 18.12.2024).

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025d). Ürdün'ün Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/urdun-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.02.2024).

T.C. Ticaret Bakanlığı (2024a). Bangladeş Ülke Profili, Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2024b). Ürdün Ülke Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2025a). Bahreyn Ülke Profili, Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2025b). Macaristan Ülke Profili, Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

Tabassum, N. (2024). Investigating the Necessity of an Ombudsman in Bangladesh, Jurnal Administrasi Publik (Public Administration Journal), Vol. 14, No. 2, 133-140.

TEPAV (2009). Macaristan'da Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Meclisleri, https://tepav.s3.euwest1.amazonaws.com/upload/files/1271248654r6905.Macaristan__da_Bolgesel_Kalkinma_ve_Kalkinma_Meclisleri.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2024).

Trellová, L. (2017). Conceptual and Functional Diversity of The Ombudsman Institution in Asia (Comparative Constitutional Law Analysis), Bratislava Law Review, Vol. 2, 74-83.

Tuncer, A. & M. F. B. Alodalı (2011). Merkeziyetçilikten Yeni Merkeziyetçiliğe: Macaristan'da Yerel ve Bölgesel Politikalar, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: VI, Sayı: II, 38-47.

Vittori, J. (2019). Bahrain's Fragility and Security Sector Procurement, Carnegie

Endowment for International Peace, February, Washington, DC.

Wazani, R. A. (2010). Ürdün’de Yargı Bağımsızlığı, Yargının Tarafsızlığı ve Sorumluluğu, Anayasa Yargısı, Sayı: 27, 107-110.

White, M. J. V. (2017). National Human Rights Institutions: From idea to implementation, 2nd International Conference National Human Rights Institution in Southeast Asia, Conference Proceedings, 13-14 July 2017, Bangkok/Thailand.

Yom, S. L. (2013). Jordan: The Ruse of Reform, Journal of Democracy, Vol: 24, No: 3 July, 127-139.

<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-367/section-24632.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2025).

<http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-details-599.html> (Erişim Tarihi: 03.01.2025).

<https://history.state.gov/countries/hungary> (Erişim Tarihi: 15.01.2025).

<https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office> (Erişim Tarihi: 15.01.2025).

<https://www.ombudsman.bh/en/about-us/about-ombudsman/> (19.01.2025).

<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-bahreyn/> (21.01.2025).

<https://www.britannica.com/place/Jordan> (Erişim Tarihi: 04.01.2025).